

Arbeidsdepartementet

OM GRUNNLAGET FOR INNTEKTSOPPGJØRENE 2010

KORTVERSJONEN

Foreløpig rapport

fra

Det tekniske beregningsutvalget for inntektsoppgjørene

Oslo, 19. februar 2010

Forord

Det tekniske beregningsutvalget for inntektsoppgjørene legger her fram en foreløpig rapport, foran inntektsoppgjørene i 2010. Rapporten i endelige utgave vil foreligge i slutten av mars.

Rapporten gir oversikt over utviklingen i de senere år i lønninger, inntekter, priser og konkurranseevne. Utvalget presenterer dessuten en prognose for konsumprisveksten fra 2009 til 2010. Rapporten inneholder også korte beskrivelser av utsiktene for internasjonal og norsk økonomi.

Rapporten bygger delvis på foreløpig statistikk og anslag for 2009. Deler av rapporten vil derfor bli oppdatert i slutten av mars. Dette gjelder bl.a. tall for lønnsutviklingen, for forholdet mellom kvinners og menns lønn, lønn etter utdanning og mer om lederlønn. Etter oppdateringen vil rapporten bli trykket i NOU-serien.

Utvalget vil som vanlig også komme med en rapport etter inntektsoppgjørene i juni som vil redegjøre for resultater av lønnsoppgjørene i 2010, og gi oppdaterte tall for utviklingen i lønns- og inntektsfordelingen. Dette materialet offentliggjøres som en nettverson i juni, og blir trykket i NOU-serien i mars til neste år.

Beregningsutvalget ble ved kongelig resolusjon av 16. november 2007 gjenoppnevnt for en ny periode inntil 30. september 2011 med følgende mandat:

”Utvalget skal i tilknytning til inntektsoppgjørene legge fram det best mulige tallmessige bakgrunnsmateriale og presentere det i en slik form at uenighet partene i mellom om økonomiske forhold så vidt mulig kan unngås. Utvalget skal, når departementet ber om det, kunne klargjøre det tallmessige grunnlagsmateriale for spesielle inntektspolitiske spørsmål.

Utvalget skal legge fram oppsummeringsrapporter etter inntektsoppgjør.

Utvalgets utredninger avgis til Arbeidsdepartementet.”

I tillegg til utvalgets medlemmer og sekretariatet har følgende deltatt i arbeidet med rapporten: Bjørn Henriksen, Arbeidsgiverforeningen Spekte, Pål Skarsbak, Akademikerne, Oddbjørn Eidem, Næringslivets Hovedorganisasjon, Ivar Jørgensen, HSH, Rolf Stangeland, Unio, Eirik Solberg og Anders Kleppe, KS, Ørnulf Kastet, Yrkesorganisasjonenes Sentralforbund, Arnulf Leirpoll, Fornyings-, administrasjons- og kirkedepartementet, Roger Bjørnstad, Ole Magnus Jakobsen og Ayfer Storrud, Statistisk sentralbyrå.

Oslo, 19. februar 2010

Øystein Olsen
leder
Statistisk sentralbyrå

Ann Lisbet Brathaug
Statistisk sentralbyrå

Stein Gjerding
Arbeidsgiverforeningen Spekte

Ellen Horneland
Landsorganisasjonen i Norge

Lars Haartveit
HSH

Grete Jarnæs
Fornyings-, administrasjons- og Næringslivets Hovedorganisasjon
kirkedepartementet

Olav Magnussen
Næringslivets Hovedorganisasjon

Synnøve Nymo
Arbeidsdepartementet

Erik Orskaug
Unio

Stein Reegård
Landsorganisasjonen i Norge

Tove Storrødvann
Akademikerne

Bjørn Tore Stølen
Yrkesorganisasjonenes
Sentralforbund

Per Kristian Sundnes
KS

Yngvar Tveit
Finansdepartementet

Tormod Belgum, Arbeidsdepartementet, sekretariatsleder
Runar Aksnes, Finansdepartementet
Frid Fjose Berg, Finansdepartementet
Torbjørn Eika, Statistisk sentralbyrå
Brynjar Indahl, Finansdepartementet
Harald Lunde, Statistisk sentralbyrå
Ragnhild Nersten, Arbeidsdepartementet

Side

1. Lønnsutviklingen	5
2. Prisutviklingen	9
3. Industriens konkurransevne	11
4. Makroøkonomisk utvikling	13
5. Inntektsutviklingen i husholdningene	16
Vedlegg 1. Lønnsbegreper og grunnlaget for beregning av årslønnsvekst	19
Vedleggstabeller	20

1. LØNNSUTVIKLINGEN¹

Beregningsutvalget anslår gjennomsnittlig **årslønnsvekst** for lønnstakere under ett til 4,1 prosent fra 2008 til 2009, mot 6,3 prosent året før.

Årslønnsveksten fra 2008 til 2009 i NHO-bedrifter er anslått til om lag 3¾ prosent for industriarbeidere og til om lag 4½ prosent for industrifunksjonærer. Gjennomsnittlig lønnsvekst i dette området var vel 4 prosent. Årslønnsveksten for ansatte i HSH-bedrifter i varehandelen er anslått til 1¾ prosent. Strukturendringer i området og lavere bonusutbetalinger trakk lønnsveksten ned. I finanstjenester, som omfatter noen flere grupper enn forhandlingsområdet bank og forsikring, er lønnsveksten i 2009 anslått til ½ prosent. Særlig i dette området trakk lavere bonusutbetalinger lønnsveksten ned. For ansatte i staten og i kommunene kan lønnsveksten foreløpig anslås til henholdsvis om lag 4½ prosent og 4¾ prosent. Videre er årslønnsveksten i Spekter-bedriftene ekskl. helseforetakene anslått til 4,0 prosent. Anslag på årslønnsveksten i helseforetakene kommer utvalget tilbake til i mars.

I NHO-området var lønnsveksten fra 2008 til 2009 om lag 3 prosent for hotell- og restaurantvirksomhet, 3½ prosent for arbeidere i byggevirksomhet og 3¾ prosent for arbeidere i transportsektoren samlet.

Det kan se ut til at lønnsutviklingen i 2009 i enkelte områder er sterkt påvirket av andre forhold enn tillegg ved tariffoppgjørene, bl.a. gjelder dette i HSH-bedrifter i varehandel. For alle heltidsansatte i HSH-bedrifter i varehandelen var veksten i månedslønnen 1,5 prosent fra 1. september 2008 til 1. september 2009. For arbeidstakere i HSH-bedrifter som er med i tallmaterialet både i 2008 og 2009 var veksten i avtalt lønn i perioden i overkant av 3 prosent. Utvalget vil framover se nærmere på i hvilken grad arbeidsmarkedsutviklingen har påvirket lønnsutviklingen i forhandlingsområder fra 2008 til 2009.

Statistisk sentralbyrå har tatt i bruk en ny versjon av norsk Standard for næringsgruppering (SN2007) i sine næringsstatistikker. I første omgang er det bare lønnskapitlet i TBU som blir direkte berørt av omleggingen, og i første rekke industri og varehandel. Lønnsveksten fra 2008 til 2009 er etter ny næringsstandard. Sammenlignet med veksten fra 2007 til 2008 og tidligere år, vil det være et brudd i tidsserien for enkelte næringer. I tabell 1.1 er staten, kommunene og helseforetakene uberørt av omleggingen. Det samme gjelder bedrifter utenom helseforetakene i Spekter-området. Finanstjenester er også i liten grad berørt.

Tabell 1.1 viser lønnsveksten og gjennomsnittlig **lønnsnivå (uten overtid)** innen hvert område. Gjennomsnittlig årslønnsnivå i Norge i 2009 kan anslås til om lag 418 800 kroner.

Utvalget anslår **overhenget** til 2010 til 1¼ prosent for lønnstakere under ett, jf. tabell 1.2. Dette er klart lavere enn det gjennomsnittlige overhenget de tre foregående år som var på 2,1 prosent, og om lag 1 prosentpoeng lavere enn overhenget til 2009. For industriarbeidere er overhenget anslått til ¾ prosent og for industrifunksjonærer til 1½ prosent. Overhenget for ansatte i HSH-bedrifter i varehandelen er anslått til ¾ prosent, mens det for ansatte i finanstjenester er anslått til 1 prosent. For ansatte i staten og kommunene er overhenget foreløpig anslått til henholdsvis ½ prosent og 1 prosent. I Spekter-bedriftene ekskl. helseforetakene er overhenget anslått til 0,9 prosent.

¹ Se vedlegg 1 for omtale av lønnsbegreper og grunnlaget for beregning av årslønnsvekst.

Tabell 1.1 Årslønnsvekst fra året før i prosent for noen store forhandlingsområder. Per årsverk

	NHO-bedrifter i industrien					Kommuneansatte			Spekter-bedrifter	
	Industri i alt	Industri-arbeidere	Industri-funksjonærer ¹	HSH-bedrifter i varehandel ²	Finanstjenester ³	Statsansatte	Kommuneansatte i alt ⁴	Undervisningspersonell ⁵	Helseforetakene	Øvrige bedrifter
2000	4,6	4,5	4,7	4,5	5,3	4,6	4,0	6,0	-	-
2001	5,1	4,9	5,3	4,8	4,7	4,2	3,5	7,8	-	-
2002	5,6	5,0	6,1	5,0	6,2	5,9	6,0	8,2	5,3	5,5
2003	4,0	3,5	4,6	4,4	4,5	4,3	4,4	5,4	7,0	3,8
2004	3,8	3,6	3,8	3,5	4,0	3,7	3,8 ⁶	3,2	3,0	3,4
2005	4,0	3,4	4,3	3,9	7,7	3,4	3,4	3,0	3,3	3,6
2006	4,3	3,6	4,6	4,2	5,6	4,5	3,9	2,6	3,7	4,8
2007	5,3	5,5	5,7	5,0	5,2	5,1	4,8	3,6	4,9	5,3
2008	6,1	5,7	6,3	4,4	9,2	6,7	6,7	5,7	6,5	6,2
2009	4 ⁷	3¼ ⁷	4½ ⁷	1¾ ⁷	½ ⁷	4½	4¾	-	-	4,0
1999-2004	25,3	23,4	27,0	24,1	25,8	24,8	23,6	34,5	-	-
Gj. sn. per år	4,6	4,3	4,9	4,4	4,7	4,5	4,3	6,1	-	-
2004-2009	26,1	23,9	28,1	20,8	31,3	26,6	25,8	-	-	25,1
Gj. sn. per år	4,7	4,4	5,1	3,8	5,6	4,8	4,7	-	-	4,6
Lønn 2008, per årsverk	420 500	354 400	537 500	-	-	410 600	367 200	411 400	411 200	393 900
Lønn 2008, heltidsansatte	-	-	-	376 500	522 400	-	-	-	-	-
Antall årsverk 2008 ⁸	179 000	104 000	75 000	80 000	30 000 ⁹	127 000	337 000	87 000	81 000	48 000

¹ For industrifunksjonærer er lønnsveksttallene for heltidsansatte til og med 2001 og per årsverk i årene etterpå.

² Lønnsveksttallene er for heltidsansatte.

³ Forretnings- og sparebanker og forsikringsvirksomhet som omfatter noen flere grupper enn forhandlingsområdet bank og forsikring. Lønnsveksttallene er for heltidsansatte. Bonusutbetalinger trakk opp lønnsveksten i enkelte år i perioden 2005-2008, men trakk lønnsveksten ned i 2009.

⁴ Omfatter ansatte i kommunene, fylkeskommunene og andre virksomheter som er medlemmer i KS, herunder bedriftsmedlemmer. Fram til 2005 er Oslo kommune ikke inkludert.

⁵ Undervisningspersonell ble en del av det kommunale tariffområdet fra 1. mai 2004, mens det tidligere var en del av det statlige tariffområdet. I 2004 og 2005 omfattet tallene undervisningsstillinger med hovedsakelig sentral lønnsdannelse og ekskl. Oslo kommune. Fra 2006 er Oslo kommune inkludert.

⁶ Fra og med 2004 omfatter tallene også stillinger med hovedsakelig lokal lønnsdannelse og undervisningsstillinger med hovedsakelig sentral lønnsdannelse.

⁷ Lønnsveksten fra 2008 til 2009 er etter ny næringsstandard. Sammenlignet med veksten fra 2007 til 2008 og tidligere år, vil det være et brudd i tidsserien.

⁸ Antall årsverk/heltidsansatte er etter gammel næringsgruppering.

⁹ Heltidsansatte

Kilder: Statistisk sentralbyrå og Beregningsutvalget

Tabell 1.2 Lønnsoverhenget fra året før i prosent. 2005-2010.

Område/gruppe:	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Ansatte i NHO-bedrifter:						
- Arbeidere i alt	1,1	0,9	1,3	1,8	1,7	-
- Industriarbeidere	1,2	1,0	1,4	1,8	1,8	¾
- Industrifunksjonærer	1,5	1,6	2,0	2,5	2,0 ¹	1½
- Industrien i alt	-	1,3	1,6	2,2	1,9	1¼
HSH-bedrifter i varehandel	0,7	1,1	1,2	1,6	0,9	¾
Finanstjenester ²	1,5	1,1	1,4	1,3	2,0	1
Staten	1,9	0,7	2,9	1,4	3,4	½
Kommunene ³ :	1,5	0,4	1,6	1,4	2,4	1
- Undervisningspersonale	1,4	0,3	1,1	1,2	2,2	-
Ansatte i Spekter-bedrifter:						
- Helseforetakene	1,5	0,9	1,7	1,4	3,6	
- Øvrige bedrifter	1,1	1,1	1,5	1,3	1,6	0,9
Veid gjennomsnitt ⁴	1,4	1,1	2,0	2,0	2,3	1¼

¹ Overhenget til 2009 ble endret fra 2,5 til 2,0 prosent som følge av ny næringsstandard.

² Forretnings- og sparebanker og forsikring under ett som omfatter noen flere grupper enn forhandlingsområdet bank og forsikring.

³ Inkl. undervisningspersonell fra 2005.

⁴ Overhenget er et gjennomsnitt for alle lønnstakergrupper under ett og omfatter således flere grupper enn de som er med i tabell 1.2.

Kilde: Beregningsutvalget.

Lønnsutviklingen for ledere i enkelte næringer

Utvalget presenterer lønnsstatistikk for to grupper av ledere:

- Gruppen med yrkeskode 1210, ”administrerende direktører” i store og mellomstore foretak, dvs. foretak med 10 eller flere ansatte. Gruppen kan omfatte flere personer med lederfunksjoner i hvert foretak.
- Gruppen med yrkeskode 1300, ”ledere av små foretak”, dvs. foretak med færre enn 10 ansatte.

Lønnsstatistikken bygger på et representativt utvalg av virksomheter med fulltelling blant de største foretakene i hver næring, og et utvalg blant små foretak.

Tabell 1.3 viser at lønnsveksten fra september/oktober 2008 til september/oktober 2009 for administrerende direktører varierte ganske mye mellom næringene som er med i tabellen, fra minus 17,6 prosent i finanstjenester til 12 prosent i forretningsmessig tjenesyting. For administrerende direktører i industrien og i olje- og gassutvinning var lønnsveksten om lag 5 prosent, mens det var en nedgang i gjennomsnittslønnen for administrerende direktører i varehandel. Reduserte bonusutbetalinger fra 2008 til 2009 i finanstjenester og til dels også i varehandel trakk gjennomsnittslønnen betydelig ned. Utenom bonus var gjennomsnittslønnen

om lag uendret i finanstjenester. For ledere av små foretak var det nedgang i gjennomsnittslønnen fra september/oktober 2008 til september/oktober 2009 i industrien, finanstjenester og i bygg- og anleggsvirksomhet. I de andre næringene i tabell 1.3 varierte lønnsveksten for ledere i små foretak mellom 0,9 og 3,6 prosent.

Med unntak for foretningmessig tjenesteyting og industrien var lønnsveksten for administrerende direktører fra september/oktober 2008 til samme tidspunkt i 2009 lavere enn for lønnstakerne ellers i næringene som er med i tabell 1.3.

Tabell 1.3 Gjennomsnittslønn¹ per september/oktober 2009 for administrerende direktører² og ledere³ av små foretak i enkelte næringer. Eksklusive opsjons- og naturalytelser. Lønnsvekst fra året før i prosent⁴.

	Administrerende direktører			Ledere av små foretak		
	Lønnsvekst	Lønnsnivå	Antall i utvalget 2009	Lønnsvekst	Lønnsnivå	Antall i utvalget 2009
Forretningmessig tjenesteyting	12,0	837 600	327	0,9	546 000	418
Industri	5,0	930 000	1 149	-1,1	529 200	876
Olje- og gassutvinning og bergverk	4,7	1 286 400	149	-	-	-
Bygg- og anlegg	0,7	728 400	606	-0,9	526 800	982
IKT	0,0	982 800	1 019	1,4	684 000	259
Varehandel	-5,9	656 400	2 918	3,6	447 600	7 164
Finanstjenester	-17,6	1 317 600	702	-10,6	818 400	364

¹ Månedslønn ekskl. overtid*12. Lønnsbegrepet omfatter avtalt utbetalt lønn, uregelmessige tillegg og bonus.

² Administrerende direktører i foretak med 10 eller flere ansatte.

³ Ledere av små foretak med færre enn 10 ansatte.

⁴ Ny næringsstandard både i 2008 og 2009.

Kilde: Statistisk sentralbyrå, lønnsstatistikken.

2. PRISUTVIKLINGEN

Konsumprisindeksen (KPI) økte i gjennomsnitt med 2,1 prosent fra 2008 til 2009, mot 3,8 prosent året før. Tolv månedersveksten i KPI varierte i 2009 mellom 0,6 prosent (oktober) og 3,4 prosent (juni). Økningene i husleie og matvarepriser, som til sammen har en budsjettandel på 30 prosent, bidro med over halvparten av oppgangen i KPI fra 2008 til 2009. Fra januar 2009 til januar 2010 økte KPI med 2,5 prosent. I de siste fem årene har KPI i gjennomsnitt steget med 2,1 prosent årlig, det samme som i den forutgående femårsperioden.

Konsumprisindeksen justert for avgiftsendringer og utenom energivarer (KPI-JAE) brukes ofte som et mål på den underliggende inflasjonen. Fra 2008 til 2009 steg KPI-JAE med 2,6 prosent, det samme som året før. Tolv månedersveksten var i fjor lavest i oktober med 2,1 prosent og høyest i juni med 3,3 prosent. I januar 2010 var tolv månedersveksten 2,3 prosent. KPI-JAE har i gjennomsnitt steget med 1,7 prosent de siste fem årene.

Utvalget har i denne rapporten gjennomført beregninger med den makroøkonomiske modellen Kvarts for å anslå utviklingen i konsumprisene fra 2009 til 2010. I modellberegningene er det lagt til grunn forutsetninger om bl.a. utviklingen i elektrisitetspriser, råoljepriser, kronkursen og importpriser.

Modellberegningene gir en gjennomsnittlig økning i konsumprisene (KPI) fra 2009 til 2010 på 1,7 prosent. Justert for avgiftsendringer og utenom energivarer (KPI-JAE), gir modellberegningene en prisvekst i 2010 på 1 prosent. Dersom kronkursen blir 2 prosent svakere eller sterkere enn forutsatt, viser modellberegningene at prisstigningen vil bli økt eller redusert med 0,3 prosentpoeng i forhold til prognosebanen. En oljepris som på årsbasis er 50 kroner pr. fat høyere enn forutsatt, vil kunne øke prisstigningen med 0,2 prosentpoeng fra 2009 til 2010. En lavere oljepris vil på tilsvarende måte bidra til lavere prisstigning. Dersom veksten i elektrisitetsprisene blir 10 prosentpoeng lavere eller høyere enn lagt til grunn, vil det ifølge modellberegningene endre prisveksten med 0,5 prosentpoeng i forhold til prognosebanen.

Tabell 2.1 Modellresultater. Beregnet vekst i KPI og KPI-JAE fra 2009 til 2010 og isolerte virkninger av enkelte endringer i forutsetningene. Konsumprisvekst i prosent fra samme periode året før

	1. kv	2. kv	3. kv	4. kv	Året
KPI	2,8	1,8	1,3	0,9	1,7
KPI-JAE	1,9	1,1	0,7	0,4	1,0
<i>Isolerte prisvirkninger av:</i>					
10 prosentpoeng høyere/lavere elektrisitetsprisvekst	+/-0,4	+/-0,5	+/-0,5	+/-0,5	+/-0,5
2 prosent svakere/sterkere krone	+/-0,1	+/-0,3	+/-0,4	+/-0,4	+/-0,3
50 kroner høyere/lavere oljepris	+/-0,2	+/-0,2	+/-0,2	+/-0,2	+/-0,2

Målt som vekst over fire kvartaler indikerer modellberegningen at prisveksten målt ved KPI vil være høyest i 1. kvartal og lavest i 4. kvartal. Prisveksten målt ved KPI-JAE antas å ha et liknende forløp.

Nedenfor følger en gjennomgang av noen viktige forutsetninger som ligger til grunn for modellberegningen:

- Utvalget har lagt til grunn at elektrisitetsprisene på årsbasis vil øke med om lag 14 prosent fra 2009 til 2010.
- Utvalget har lagt til grunn en gjennomsnittlig oljepris på om lag 430 kroner per fat i 2010.
- Som årsgjennomsnitt anslår utvalget at den importveide kronekursen vil styrke seg med om lag 5 prosent fra 2009 til 2010
- Det er i modellberegningene lagt til grunn et gjennomsnittlig fall i importprisene på konsumrelaterede varer med 4,1 prosent fra 2009 til 2010, regnet i norske kroner.
- Prisene på varer til konsum påvirkes av det avgiftsopplegget som Stortinget vedtar. Avgiftene for 2010 ble endret om lag i takt med forventet prisstigning. Utvalget går ut i fra at det ikke gjøres endringer i avgiftene i løpet av året. Det er dermed ikke ventet at de reelle avgiftsendringene vil påvirke prisstigningen av betydning.

Slike modellbaserte beregninger vil alltid være beheftet med usikkerhet. Usikkerheten i vekstanslaget i KPI for 2010 er særlig knyttet til utviklingen i energiprisene, som ofte svinger sterkt gjennom året. Det er også stor usikkerhet knyttet til utviklingen i kronekursen og hvor raskt og sterkt endringer i kronekursen påvirker de prisene som norske forbrukere står overfor. Avvik mellom anslag og realisert kronekurs kan gi betydelige utslag på veksten i KPI.

Med bakgrunn i de beregningene som er foretatt og ovennevnte vurderinger, anslår Beregningsutvalget en gjennomsnittlig vekst i konsumprisene målt med KPI i **området 1,5 - 2 prosent** fra 2009 til 2010.

3. INDUSTRIENS KONKURRANSEEVNE

Et lands konkurransevne uttrykker evnen til å opprettholde en rimelig balanse i utenriksøkonomien over tid, samtidig som en har full og effektiv ressursutnyttelse og en akseptabel inntektsfordeling.

Konkurransevnen for en næring karakteriserer evnen til å utvikle seg over tid. Dette beror på næringens lønnsomhet og dens evne til å trekke til seg investeringer. En lønnsom næring må kunne hevde seg i konkurranse med utenlandske bedrifter på produktmarkedene, og med andre norske næringer i arbeidsmarkedet.

Økt globalisering, sterkere internasjonal konkurranse og lavere transportkostnader har medført at stadig større deler av norsk næringsliv utsettes for konkurranse fra utlandet. Mange tjenesteytende næringer, bygg og anlegg mv. har i de senere årene blitt stilt overfor stadig sterkere konkurranse fra utenlandske tilbydere. Blant eksport- og importkonkurrerende næringer i fastlandsøkonomien er likevel fortsatt industrien den viktigste enkeltnæringen. Industriens evne til å konkurrere både ute og hjemme er viktig for å realisere en balansert økonomisk utvikling. Da oljeinntektene kom inn i norsk økonomi, kunne kravet til balanse i utenriksøkonomien imøtekommes med en mindre industrisektor. Men oljeinntektene innebærer ikke at konkurranseutsatt sektor på varig basis kan ha svakere konkurransevne enn konkurrentene i våre handelspartnerland.

Lønnskostnadene betyr mye for kostnadene i norsk industriproduksjon. Målt som andel av verdiskapingen (bruttoproduktet) i industrien har lønnskostnadene utgjort om lag 68 prosent de siste ti årene. Som andel av faktorinntektene har lønnskostnadene i industrien som årlig gjennomsnitt utgjort 77 prosent i samme periode. Både i 2008 og 2009 var lønnskostnadsandelen om lag 79 prosent, jf. figur 3.1.

Den kostnadmessige konkurransevnen målt ved relative timelønnskostnader i industrien i felles valuta anslås å ha svekket seg med i gjennomsnitt 1,9 prosent per år de siste ti årene. Det meste av svekkelsen skyldes at lønnskostnadene har økt raskere i Norge enn hos handelspartnerne, men en viss styrking av kronen over tid har også bidratt. Fra 2008 til 2009 kan veksten i timelønnskostnadene i industrien anslås til 4,7 prosent både i Norge og hos handelspartnerne. Som følge av en svekkelse av kronen kan de relative timelønnskostnadene i felles valuta anslås å ha gått ned med 2,8 prosent dette året.

Gjennomsnittlige timelønnskostnader for ansatte i industrien i Norge i 2009 anslås å ligge 23 prosent høyere enn et handelsvektet gjennomsnitt av våre handelspartnere i EU. For industriarbeidere alene anslås de norske timelønnskostnadene å ligge 46 prosent høyere enn hos handelspartnerne.

Lønnsomheten i industrien i Norge, målt ved brutto driftsresultatandel fra nasjonalregnskapet, gikk noe opp 2008 til 2009, etter å ha vist nedgang i 2007 og 2008.

Tabell 3.1 Timelønnskostnader for alle ansatte i industrien. Prosentvis endring fra året før.

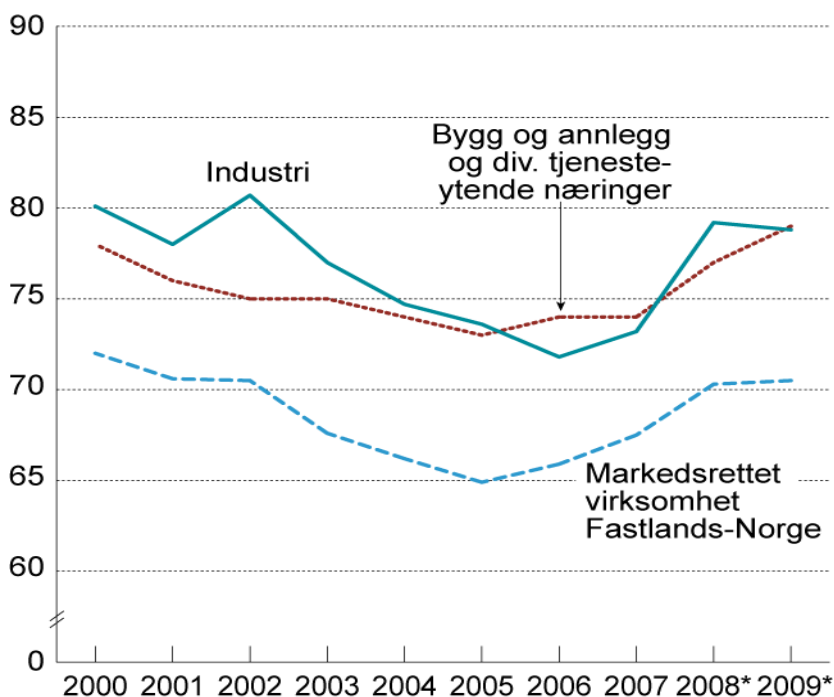
	Gj.snitt 2000-2009	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Vekst i lønnskostnader pr. time											
Norge ¹⁾	5,1	5,6	6,0	6,0	4,1	3,3	4,7	6,1	4,7	5,6	4,7
Handelspartnerne ²⁾	3,7	4,1	5,0	4,0	4,0	2,8	2,3	3,4	3,2	3,2	4,7
Relativ timelønnskostnadsvekst i nasjonal valuta	1,4	1,5	1,0	1,9	0,1	0,5	2,4	2,7	1,4	2,3	0,0
Relativ timelønnskostnadsvekst i felles valuta	1,9	-0,6	4,2	10,1	-2,8	-3,2	7,1	2,2	3,2	2,8	-2,8
<i>Memo:</i>											
Valutakurs ³⁾	0,6	-2,1	3,1	7,4	-3,0	-3,8	4,4	-0,5	1,7	0,5	-2,9

1) Lønnskostnader per utførte timeverk i industrien, jf nasjonalregnskapet.

2) Tallene for årene 2000-2007 er fra Bureau of Labor Statistics (BLS). For 2008 er tallgrunnet hovedsakelig hentet fra BLS, men for Polen, Østerrike og Tsjekkia er tallene hentet fra Eurostat. For 2009 er tallene fra Eurostat. Kildegrunnet andel av handelspartneraggregatet er 93-96 pst. for årene 2000-2007, 87 pst. for 2008 og 77 pst. for 2009. Tall for handelspartnerne er beregnet som veide geometriske gjennomsnitt.

3) Industriens effektive valutakurs. Et positivt endringstall innebærer en effektiv styrking av norske kroner målt ved industriens effektive valutakurs. Utviklingen i industriens effektive valutakurs kan avvike betydelig fra kronens verdi mot enkeltvalutaer. Dette innebærer bl.a. at et veid gjennomsnitt ikke gir et fullstendig uttrykk for den endringen i konkurransesituasjonen de enkelte bedriftene eller bransjene står ovenfor.

Kilder: Bureau of Labor Statistics (BLS), Eurostat, SSB og Beregningsutvalget

Figur 3.1 Lønnskostnader i prosent av faktorinntekt

* Foreløpige tall.

¹ Bygg og anlegg og div. tjenesteytende næringer omfatter markedsrettet virksomhet i næringene: bygg- og anleggsvirksomhet, varehandel og reparasjon av kjøretøyer mv., hotell og restaurantvirksomhet, transport ellers (omfatter all transportvirksomhet med unntak av utenriks sjøfart og transport av petroleum i rørledninger), post og telekommunikasjon og forretningsmessig tjenesteyting.

Kilde: Statistisk sentralbyrå

4. MAKROØKONOMISK UTVIKLING

Internasjonal økonomi

Etter å ha falt i flere kvartaler var BNP-veksten i OECD-landene sett under ett igjen positiv i 2. kvartal i fjor. Veksten forsterket seg i 3. og 4. kvartal. Oppgangen anslås å fortsette, men mer gradvis enn det som har vært vanlig etter tidligere lavkonjunkturer. Arbeidsledigheten har økt kraftig i mange land. Utviklingen varierer betydelig mellom de enkelte OECD-landene. Veksten i framvoksende økonomier har holdt seg bedre oppe gjennom det siste halvannet året enn hos industrilandene, og veksten anslås å fortsette.

IMF forventer en vekst i verdensøkonomien på 4 prosent i 2010, $\frac{3}{4}$ prosentpoeng høyere enn organisasjonens anslag fra oktober i fjor. Mye av oppjusteringen skyldes økt overheng fra 2009. For Norges handelspartnerne anslår IMF at BNP vil øke med 2,3 prosent i 2010. Arbeidsledigheten anslås å fortsette å stige noe i 2010, før den flater ut og avtar svakt i 2011. Usikkerheten i utviklingen framover er stor, bl.a. knyttet til utviklingen i finansmarkedene, offentlige finanser i flere land og ubalansene i verdenshandelen. Det er også usikkerhet knyttet til når og hvordan myndighetene vil trekke tilbake politikkestimulansene, ettersom en for tidlig "exit" kan innebære en fare for at veksten ikke er tilstrekkelig selvdrevet.

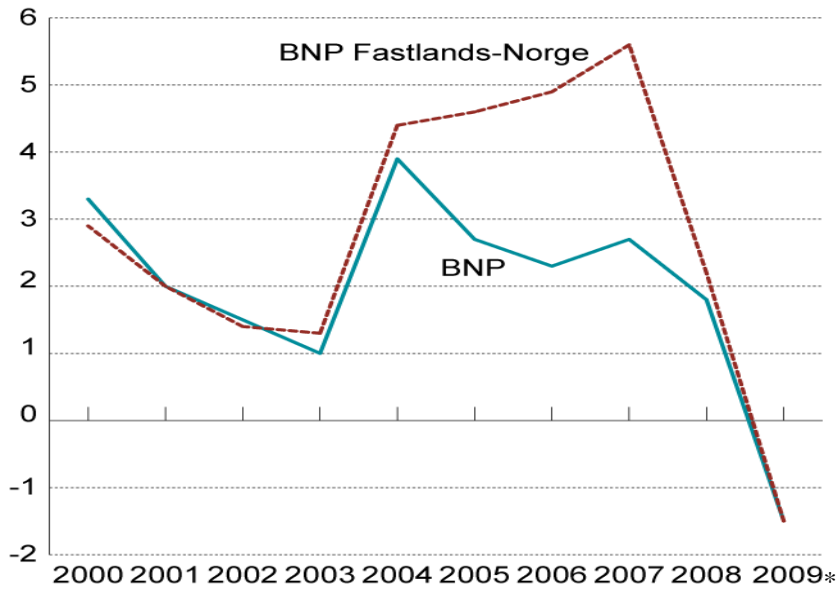
Norsk økonomi

I Norge har fastlandsøkonomien vært i en lavkonjunktur siden tidlig 2009. Den internasjonale finanskrisen forverret utviklingen i norsk økonomi og bidro til at sesongjustert BNP for Fastlands-Norge ble redusert med 2,1 prosent fra 3. kvartal 2008 til 1. kvartal 2009. I 2. kvartal 2009 stoppet fallet opp, og fastlandsøkonomien økte svakt gjennom andre halvår. Svært ekspansiv penge- og finanspolitikk bidro sterkt til å dempe nedgangen. Lave renter og økte boligformuer har bidratt til sterk konsumvekst siden 1. kvartal i fjor, etter nedgang siden høsten 2008. Lavere bruttoinvesteringer i fastlandsnæringene og i boliger, samt lavere eksport av tradisjonelle varer, bidro sterkt til nedgangen i fjor vinter. Mens nedgangen i næringsinvesteringene fortsatte gjennom andre halvår i fjor, økte den tradisjonelle vareeksporten relativt mye. Økte petroleumsinvesteringer og offentlige investeringer har bidratt positivt til utviklingen i norsk økonomi.

Arbeidsmarkedet opplevde et markert omslag høsten 2008. På årsbasis økte sysselsettingen i 2008 med nesten 80 000 personer, men falt med 9000 sesongjustert fra 3. til 4. kvartal. Nedgangen har fortsatt gjennom 2009. Fra 3. kvartal 2008 til 4. kvartal 2009 har sesongjustert sysselsetting blitt redusert med nesten 35 000 personer, eller 1,3 prosent. Antall timeverk er redusert med 0,7 prosentpoeng mer, i hovedsak som følge av økt sykefravær, redusert overtid og flere permitterte. Sysselsettingsnedgangen har ført til økt ledighet. Økningen kom i hovedsak fra 3. kvartal 2008 til 1. kvartal 2009, da sesongjustert ledighet ifølge Arbeidskraftsundersøkelsen økte fra 2,4 til 3,0 prosent. Etter dette har ledigheten økt svakt til 3,2 prosent i 4. kvartal 2009. Svakere vekst i ledigheten skyldes redusert arbeidsstyrke. Arbeidsinnvandringen har trolig blitt redusert, ungdom har gått inn i utdanning og eldre har gått over til ulike former for pensjon.

Prognosene fra Finansdepartementet, Norges Bank og Statistisk sentralbyrå peker alle i retning av at lavkonjunktoren fortsetter inneværende år. Veksttakten i BNP for Fastlands-Norge antas likevel å bli klart høyere enn i 2009. Årsaken til at veksten antas å ta seg opp er forventninger om vekst i husholdningenes konsum, mindre nedgang i fastlandsinvesteringene og ny vekst i

tradisjonell vareeksport. Ledigheten antas å stige til 3½-3¾ prosent som årsgjennomsnitt for 2010.

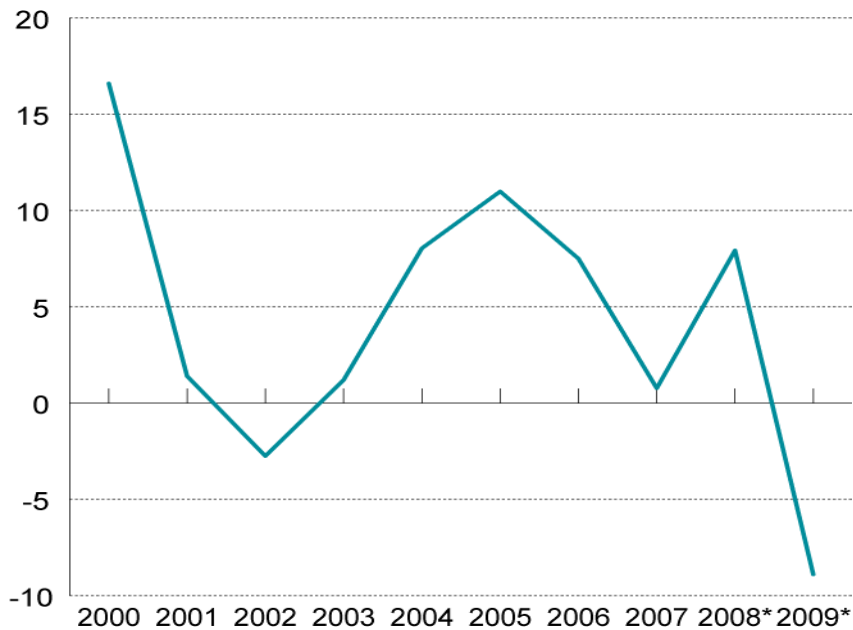

Figur 4.1 BNP - volumvekst fra året før i prosent

*Foreløpige tall

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Etter flere år med styrking i bytteforholdet overfor utlandet, ble det en svekkelse fra 2008 til 2009. Mesteparten av svekkelsen i bytteforholdet kan forklares med lavere gjennomsnittlig oljepris, og dette var hovedfaktoren bak en reduksjon i disponibel realinntekt for Norge på nærmere 9 prosent fra 2008 til 2009, jf. figur 4.2.

Figur 4.2 Disponibel realinntekt for Norge. Prosentvis vekst fra året før

* Foreløpige tall

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Tabell 4.1 Utviklingen i noen makroøkonomiske hovedstørrelser. Prosentvis endring fra året før der ikke annet fremgår

	2008	2009	2010		
	Regnskap	Regnskap	SSB ¹	NB ²	FIN ³
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner	1,3	0,0	5,5	5½	4,0
Konsum i offentlig forvaltning	4,1	5,2	2,7	3	2,1
Bruttoinvesteringer i fast kapital	1,4	-7,9	-3,1	..	-1,0
- Fastlands-Norge	1,0	-12,1	-1,6	-2½	..
- Utvinning og rørtransport	3,7	6,4	-3,7	0	3,0
Eksport	0,9	-4,3	2,4	..	0,1
- Tradisjonelle varer	4,3	-7,8	6,7	1¾ ⁴	1,6
Import	2,2	-9,7	6,8	2¾	2,4
- Tradisjonelle varer	-0,4	-13,1	6,2	..	1,9
Bruttonasjonalprodukt	1,8	-1,5	1,5	1¾	1,3
- Fastlands-Norge	2,2	-1,5	2,0	2¾	2,1
Sysselsatte personer	3,1	-0,4	-0,1	-¼	-0,4
Utførte timeverk, Fastlands-Norge	3,2	-1,5	0,4
Arbeidsledighetsrate -AKU (nivå)	2,6	3,2	3,5	3¾	3,7
Årslønn	6,3	4,1	3,4	4¼	3½
Konsumprisindeksen	3,8	2,1	1,7	1¾	1¾
Driftsbalansen, mrd. Kroner	472,8	360	388,2
Husholdningenes disponible realinntekt	3,1	4,8	3,5
MEMO:					
Pengemarkedsrente (nivå)	6,2	2,5	2,6	2,6	..
Importveid kronekurs ⁵	0,0	3,3	-5,9	-2,5	..
Gjennomsnittlig lånerente ⁶ (nivå)	7,3	4,8	4,0
Råoljepris ⁷ i kroner (nivå)	536	388	458	..	425

¹ Anslag ifølge Statistisk sentralbyrå, Økonomiske analyser 1/2010, februar 2010.

² Anslag ifølge Norges Bank. Pengepolitisk rapport 3/2009, oktober 2009.

³ Anslag ifølge Finansdepartementet, Meld.St. 1 (2009-2010), oktober 2009.

⁴ Inkludert reisetrafikk og andre tjenester.

⁵ Positivt tall innebærer svekket krone.

⁶ Husholdningenes lånerente i private finansinstitusjoner.

⁷ Gjennomsnittlig spotpris Brent Blend

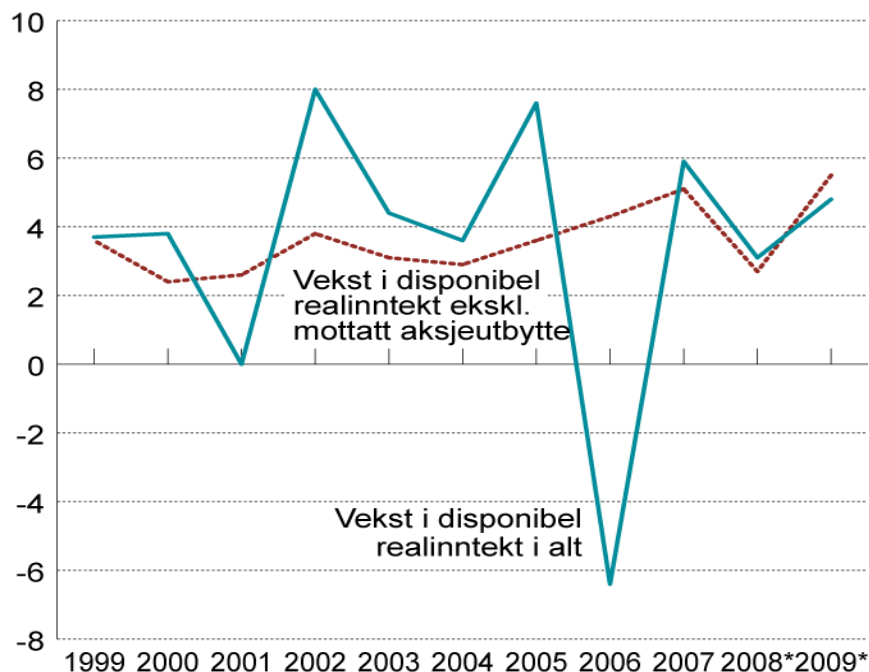
5. INNTEKTSUTVIKLINGEN I HUSHOLDNINGENE

Samlet inntektsutvikling for husholdningene bestemmes både av inntektsutviklingen for den enkelte og av antallet som tjener opp inntekt. Også utviklingen i formues-, skatte- og trygdeforhold er viktige for den disponible inntekten.

Husholdningenes **disponible realinntekt** var ifølge foreløpige nasjonalregnskapstall 4,8 prosent høyere i 2009 enn året før, jf. figur 5.1. Regnet per person over 18 år var økningen 4,1 prosent. **Reallønnsvekst** har de siste årene bidratt mye til økningen i disponibel realinntekt, men i 2009 var bidraget fra lønn beskjedent.

Offentlige stønader, som er den viktigste inntektskilden for pensjonister og trygdede, har i hele perioden 2000-2009 gitt positive bidrag til veksten i husholdningenes disponible realinntekt. I 2009 bidro økningen i offentlige stønader til å trekke opp disponibel realinntekt med 2 prosentpoeng. Nærmere halvparten av vekstbidraget kom fra økning i utbetalingene av sykepenges og arbeidsledighetstrygd.

Husholdningenes **formuesinntekter** består i hovedsak av renter på bankinnskudd og aksjeutbytte, mens **formuesutgiftene** stort sett omfatter gjeldsrenter. Gjentatte rentenedsettelsener i 2009 resulterte i at formuesutgiftene ble vesentlig redusert sammenlignet med året før. Også renteinntektene ble redusert selv om det var en liten økning i husholdningenes rentebærende aktiva. Siden husholdningenes renteutgifter er vesentlig høyere enn renteinntektene, bidro lavere rentenivå samlet sett til å øke den disponible realinntekten med 2,3 prosent.

Figur 5.1 Vekst i disponibel realinntekt for husholdninger og ideelle organisasjoner. Prosentvis endring fra året før.

*Foreløpige tall

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Reallønn etter skatt ifølge standardbergninger for utvalgte grupper

Tabell 5.1 indikerer en økning i reallønn etter skatt for lønnstakere i alt på 2,1 prosent fra 2008 til 2009, mot 2,3 prosent året før.

For de grupper utvalget har tall for, varierte veksten i reallønn etter skatt fra -0,7 prosent for ansatte i forretnings- og sparebanker og forsikring til 2,6 prosent for kommuneansatte.

Lønnsbeskatningen blir langt på vei videreført på 2009-nivå i 2010, dvs. innslagspunktene for toppskatt, minstepensjon og personfradraget er oppjustert i tråd med anslått lønnsvekst fra 2009 til 2010. Det er imidlertid vedtatt andre endringer i skattereglene for 2010 som berører lønnstakere. Blant annet er innslagspunktene i formuesskatten økt til 700 000 kroner (1 400 000 kroner for ektepar) og det er innført nytt system for å fastsette ligningsverdier på bolig.

Tabell 5.1 Gjennomsnittlig årslønn, lønnsvekst, og reallønnsvekst etter skatt for utvalgte grupper. Lønnstakere i klasse 1 med gjennomsnittlig årslønn og med standardfradrag. Vekst i prosent

Grupper	Årslønn i 2008, kr	2008		2009 ¹	
		Lønnsvekst	Vekst i reallønn etter skatt	Lønnsvekst	Vekst i reallønn etter skatt
Industriarbeidere ²	354 400	5,7	1,8	3¾	1,8
Industrifunksjonærer ³	537 500	6,3	2,2	4½	2,4
HSH-bedrifter i varehandel ⁴	376 500	4,4 ⁸	0,6	1¾ ⁹	0
Forretnings- og sparebanker og forsikring ⁵	522 400	9,2	4,4	½	- 0,7
Statsansatte	410 600	6,7	2,6	4½	2,4
Kommuneansatte ⁶	367 200	6,7	2,6	4¾	2,6
Veid snitt av alle grupper ⁷	402 300	6,3	2,3	4,1	2,1

1. Lønnsveksten for 2009 er etter ny næringsstandard. Sammenlignet med 2008 og tidligere år, vil det være et brudd i tidsserien.
2. Gjelder for industriarbeidere med gjennomsnittlig avtalefestet normalarbeidstid, for dagarbeidere betyr dette 37,5 t/uke. Omfatter industriarbeidere i NHO-bedrifter.
3. Industrifunksjonærer i NHO-bedrifter.
4. Tall for HSH-bedrifter i varehandel er for heltidsansatte.
5. Dekker noen flere grupper enn forhandlingsområdet. Bonusutbetalinger trakk opp lønnsveksten både i 2007 og 2008, mens de trakk ned i 2009
6. Inklusive skoleverket.
7. Gjennomsnittet gjelder alle grupper, også de som ikke inngår i tabellen.
8. Nye bedrifter som kom inn i lønnsstatistikken i 2008, trakk lønnsveksten ned.
9. Strukturendringer i området og lavere bonusutbetalinger trakk lønnsveksten ned.

Kilder: Statistisk sentralbyrå og Beregningsutvalget.

Pensjonsytelser fra folketrygden

Pensjonen for enslige minstepensjonister økte reelt med 5,7 prosent og for minstepensjonistektepar med 6,0 prosent fra 2008 til 2009. I 2009 utgjorde minstepensjonen i gjennomsnitt 141 144 kroner for enslige og 260 680 kroner for ektepar. Minstepensjon er skattefri under forutsetning av at det ikke påløper skatt som følge av bl.a. kapitalinntekter eller nettoformue utover 200 000 kroner

Trygdeoppgjøret 2009 innebar en økning i minstepensjonen fra 1. mai 2009. Dette er en oppfølging av trygdeoppgjøret 2008 hvor Regjeringen og partene ble enig om en gradvis

økning i minstepensjonen slik at den fra 1. mai 2010 blir 2 G for enslige og 3,70 G for minstepensjonistektepar.

Endringene i skattereglene for pensjonister innebærer at en enslig pensjonist i 2010 vil begynne å betale skatt når pensjonsinntekten overstiger 153 600 kroner. Tilsvarende vil et pensjonistektepar med lik pensjon begynne å betale skatt på en samlet inntekt over 279 300 kroner. I disse beregningene er det lagt til grunn at pensjonistene kun har pensjonsinntekt og standardfradrag og at nettoformuen ikke overstiger 200 000 kroner.

For 2010 er grensene for skattefri nettoinntekt for enslige minstepensjonister oppjustert med den anslåtte lønnsveksten til 113 700 kroner. Den skattefrie nettoinntekten for ektepar ble økt noe utover anslått lønnsvekst til 206 700 kroner for å sikre at grensen for å betale skatt også i 2010 blir høyere enn minstepensjonsnivået for minstepensjonistektepar.

Boks 1.1 Lønnsbegreper og grunnlaget for beregning av årslønnsvekst

Beregningene av årslønn og lønnsvekst i tabell 1.1 bygger på lønnsstatistikk for de enkelte gruppene, og på opplysninger om lønnstillegg og reguleringstidspunkter i de enkelte år.

Beregningene er basert på oppgaver over time- eller månedslønn eksklusive overtidstillegg, men inklusive andre typer tillegg. Månedslønnen består av fast avtalt lønn inkl. faste tillegg, uregelmessige tillegg¹ og bonuser. Derimot inngår ikke fordel ved opsjoner og fordel ved aksjer til underkurs.

Beregningene inneholder de samme lønnskomponentene for alle grupper. Noen av lønnskomponentene som inngår, kan ha bakgrunn i spesielle forhold i en bransje, f.eks. skifttillegg og ulempetillegg.

For gruppene/tariffområdene i tabell 1.1 beregnes årslønn for alle grupper ved å ta utgangspunkt i lønnsstatistikken for vedkommende år, f. eks. i oktober. En kan dermed anslå økningen i månedslønnen siden oktober året før. Økningen i månedslønnen over denne perioden deles i tariffmessig lønnsøkning og lønnsglidning. Tariffmessig lønnsøkning anslås på grunnlag av tariffavtaler og kan fordeles på bestemte tidspunkter i 12-månedersperioden. Lønnsglidningen, som beregnes som en restpost, blir fordelt på ett eller flere tidspunkter for de ulike gruppene. Deretter kan en beregne et gjennomsnittlig lønnsnivå for det aktuelle året.

¹ Uregelmessige tillegg omfatter bl.a. tillegg for ubekvem arbeidstid, utkallingstillegg, skifttillegg, smusstillegg, offshoret tillegg og andre tillegg som følge av arbeidets art. Uregelmessige tillegg er som regel knyttet til spesielle arbeidsoppgaver eller arbeidstider.

Vedleggstabell 1. Relative kostnader, Norge vs. handelspartnerne. Prosentvis endring fra året før¹⁾ Utfyllingstabell til tabell 3.1

	Gj.snitt 1991- 2000 ¹	Gj.snitt 2000 2009 ²	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
<u>Pengemarkedsrente med tremåneders</u>												
Handelspartnerne ³	6,9	4,6	6,7	7,2	6,9	4,1	2,0	2,2	3,1	5,0	6,2	2,5
Rentedifferanse korr. for endringer i	6,2	3,4	4,7	4,5	3,7	2,8	2,5	2,5	3,2	4,3	4,5	1,4
	-0,1	1,7	-0,1	5,9	11,3	-1,7	-4,2	4,3	-0,6	2,4	2,1	-1,8
<u>Konsumpriser:</u>												
Norg	2,3	2,1	3,1	3,0	1,3	2,5	0,4	1,6	2,3	0,8	3,8	2,1
Handelspartnerne ⁴	3,3	2,0	2,0	2,5	2,1	1,8	1,5	1,7	1,9	2,4	3,6	0,6
Relative konsumpriser i nasjonal valuta	-	0,1	1,1	0,5	-	0,6	-1,0	-	0,4	-1,6	0,2	1,5
Relative konsumpriser i felles valuta	-	0,6	-	3,8	7,2	-	-4,7	4,5	-	0,1	0,7	-
<u>Industriens el.priser i øre pr.</u>												
Norg	15,0	21,3	15,7	17,7	17,6	19,2	20,5	21,6	25,3	25,2	29,3	
Handelspartnerne ⁵	46,6	52,6	44,5	45,4	42,9	52,4	51,5	51,5	58,8	60,0	67,8	
Relativ elektrisitetspriser prosen ⁶	32,2	40,2	35,3	39,0	41,0	36,6	39,8	41,9	43,0	42,0	43,2	

- 1) 1993-2000 for industriens el.priser
- 2) 2000-2008 for industriens el.priser
- 3) For årene 1991-2000 dekker tallgrunnlaget 97-100 prosent av handelspartneraggregatet. For 2001-2009 dekker tallgrunnlaget 100 prosent av handelspartneraggregatet.
- 4) For årene 1994-2009 dekker tallgrunnlaget 100 prosent av handelspartneraggregatet.
- 5) Tallene er fra International Energy Agency og Eurostat. For årene 1993-2007 dekker tallgrunnlaget 87-97 prosent av handelspartneraggregatet. For 2008 dekker tallgrunnlaget 82 prosent av handelspartneraggregatet.
- 6) Nivået på prisen i Norge i prosent av nivået hos handelspartnerne.

Kilder: OECD, Reuters EcoWin, SSB, IMF, International Energy Agency, Eurostat og Beregningsutvalget.